

előfordulnak. A külső kulturális kapcsolatrendszer vizsgálata szempontjából különösen fontosak a lelőhelyen eddig előkerült, kivágott háromszögekből álló geometrikus mintájú, vagy tűzdelt-barázdás díszű, fehér mészbetétes edénytöredékek. Egy edényperemből induló, állatfejet ábrázoló protomé töredéke is előkerült, mely a korszak hasonló tárgyaihoz képest egyedülálló.

A 2005. évi ásatás befejező időszakában felszínre került egy különleges réztárgy, minden bizonnyal ékszer töredéke is. A feltárt csont-, ill. kőeszközök viszonylag kevés, ám annál karakteresebb típusba sorolhatók. A csonteszközök közt főként laposra csiszolt véső, esetleg spatulaszerű eszközök, a pattintott kőeszközök között pedig gyakran sarlóbetétként alkalmazott, sok esetben retusált pengék találhatók. Ez utóbbiak nyersanyaga az Északi-középhegység területén sokfelé előforduló hidrokvarcit, ritkábban obszidián. A csiszolt kőeszközök közt őrlő- és dörzskövek egyaránt előfordulnak, valamint néhány csiszolt kőbalta is.

A lelőhelyen a két ásatási évad során összesen 45 735 m² területen 218 régészeti objektumot tártunk fel.

HANSEL BALÁZS – MARTON TIBOR

3. Abony, Turjányos-dűlő

(Pest megye) U

2005. szeptember-októberben próbafeltárást végeztünk a MÁV 100 vonal 86,50–86,80 km-szakasznál. A déli oldalon húzott kutatóárokban középső újkőkori (szakálhái kultúra) település elszórtan elhelyezkedő 8 objektumát (4 gödörészletet, 2 árokrészletet, 2 edénytöredék-kupacot) és egy bizonytalan korú árokrészletet tártunk fel. A lelőhely (75. sz.) kiterjedése ismeretlen, a vasúttól D-re levő kukoricatáblákon nem volt vizsgálható. A lelőhelynek a vasúttól É-ra feltételezhető folytatását régebbi agyagbányászás már részben elpusztította.

A MÁV 100 vonal, 87,05–87,32 km-szakasz kutatóárkaiban középső újkőkori (AVK, szakálhái kultúra) település viszonylag intenzív részletét figyelhettük meg.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN

4. Abony, 8. sz. lelőhely

(Pest megye) U, R

A lelőhelynek a vasútvonal átépítésével veszélyeztetett részén 2005. október 24. és november 22. között megelőző feltárást végeztünk, amelynek során 57 régészeti objektumot, 50 gödröt, 5 sírt és 2 házrészletet tártunk fel mintegy 3100 m² területen.

A legkorábbi gödrök a *középső neolitikum elejéről* az alföldi vonaldíszes kerámia kultúra népéhez tartoznak. A terület középső részén helyezkedtek el egy csoportban, kivétel a lelőhely K-i részén fekvő 7. sz. gödör. Nagyon gazdag kerámiaanyag került elő belőlük, leggazdagabb gödrünk a nagyméretű, csónak alakú 35. sz. obj.

jellegzetes polírozott felületű, karcolt mintás töredékekkel, köztük négyszögletesedő edények, csőtalpas tálak töredékei, egy kiöntőcsöves töredék. A 27. sz. gödör egyik töredéke feltehetően arcos edényhez tartozik.

A *középső neolitikum végéről* a szakálhái csoport népéhez köthető a feltárt objektumok nagy része, összesen 46. A szakálhái objektumok a lelőhely K-i végétől a Ny-i végéig egyaránt megtalálhatóak, legsűrűbben a lelőhely középső részén, az AVK gödrök közelében. A gödrök közül kiemelkedik az igen nagyméretű 47. sz. obj., amelynek déli felén a gödör széle lépcsőzetesen mélyült, a gödör szélét sűrű kerámiafoltok borították. A gödör DK-i negyedében, a gödör szélén több cölöplyukat figyeltünk meg. A gödör feltehetően munkagödör volt. Szintén munkagödör lehetett a 36. sz. obj., amelynek É-i részén egy kicsi, mély, kerek, égetett falú gödör mélyült le, ezt vették körbe a déli és nyugati oldalról nagyobb és sekélyebb gödörreszek. A 42. sz. obj. szintén kicsi, mély, kerek gödör, amelynek az oldalát kiégették, és amelynek DNy-i részéhez közvetlenül csatlakozik a nagyobb és sekélyebb 40. sz. gödör.

A szakálhái csoport gödreiből is gazdag leletanyag került elő. Nagy mennyiségben találtunk jellegzetes karcolt, ívelt szalagdíszes, vörös pasztózus festésű cserepeket, karcolt spirál és meander díszes, „szilmeji” bütykökkel díszített töredékeket és nagyméretű festett-karcolt díszű arcos edények töredékeit. A 47. sz. gödörben egy kottafejes díszű DVK importedény töredékei kerültek elő. A kerámialeletek mellett több agyag hálonehezéket, szövőszéknehezéket, csiszolt és pattintott kőeszközöket (őrlőköveket, kővésőt és kőbalta-töredékeket, obszidián- és kovapengéket) találtunk.

Az előkerült sírok közül a legfontosabb a 3. sz. sír, amelyben egy hátán, behajlított karokkal és bal oldalra hajlított lábakkal fekvő, közel K–Ny tájolású csontvázat tártunk fel. A sír ÉK-i végében, a koponya mellett egy kis tálkába vörös okkert helyeztek. A sír sekély, 17–22 cm mély, az egyetlen mellékletes temetkezés és az egyetlen, ahol meg lehetett figyelni a trapéz alakú sírgödöröt. A 31. sz. sír nagyon erősen bolygatott volt, csak néhány csont maradt meg belőle, sem a temetkezési rítust, sem a tájolást nem lehetett azonosítani. A másik három sírban bal oldalán zsugorított csontvázat tártunk fel: DDK–ÉÉNy-i tájolásúak, melléklet nélküliek és mind nagyon magasan feküdtek, sírfoltot nem tudtunk megfigyelni. A sírok az Abony 8. sz. lelőhely teljes területén, a telepobjektumok között elszórtan kerültek elő, ugyanúgy, mint más Abony környéki szakálhái lelőhelyeken.

A feltárt két ház a *kora rézkori* tiszapolgári kultúra hagyatéka. A 8+15. sz. obj. maradt meg valamivel jobb állapotban. Csak a DDK-i részét tárhattuk fel, az ÉÉNy-i része a jelenlegi vasúti töltés alatt húzódik. A ház alapárkos szerkezetű, a középső részén cölöplyukok húzódnak. Fontos része a feltárási terület szélére eső ÉNy-i sarok, ahol a bedőlt fal omladéka között több teljes edényt is sikerült kibontanunk. Ilyen két vékony-

falú, narancsszínű kis korsó, mindkettő 15 cm magas, az egyikük teljes felületén díszített: a rombusz alakú mezőkre osztott felületén váltogatják egymást a pontokkal illetve a bekarcolt vonalkötegekkel kitöltött mezők. (Az illusztrációt lásd a borító első fülén!) A másik ház (58. sz. obj.) sajnos erősen bolygatott volt. Érdekes lelete egy nagyméretű, szájjal lefelé fordított tárolóedény, hasa alatt több nagyméretű, átfúrt bütyökfüllel.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.
Munkatársak: dr. Ecsedy István, Rajna András.

KOVÁCS ÁGNES

5. Adács határa

(Heves megye) U, Á

Az épülő gázvezeték Heves megyei szakaszának nyomvonalán a 2004-ben megismert lelőhelyeken 2005. október 8. és november 4. között végeztünk megelőző feltárást.

Külső-Mérges-patak: A lelőhely Adácstól DK-re, a Külső-Mérges-patak Ny-i partján található, egy sík területen. A 150 m hosszú, 5 m széles lehumuszos felszínen egy Árpád-kori házat és egy méhkas alakú tárológödört figyelhetünk meg. Mindezek mellett számos cölöplyukat sikerült dokumentálnunk, amelyek szabályos szerkezeteket mutattak. Nagy valószínűséggel egyidősök a házzal és az állattartással hozhatók összefüggésbe. Említést érdemel a gödör nyelési felszínéről előkerült 4 darab bronz fülbevaló.

A terület egy másik pontján a felszíni gyűjtés során AVK-töredéket és népvándorlás kori anyagot találtunk. Az ásatás során egy átlagos sűrűségűnek mondható lelőhely képe bontakozott ki a 200 m hosszán és 5 m szélességben lehumuszos felületen. A legkorábbi telepjelenséget a szakállhái kultúra nagy, ovális alakú és kisebb amorf tárológödör képviselte. A nagy, ovális tárológödör jelentős mennyiségű kerámiát és állatcsontot tartalmazott. A kisebb objektumokban elenyésző, töredékes leletanyag volt. A további telepjelenségek az Árpád-korba tehetőek: egy ház, több tárológödör és számos cölöplyuk.

Szilos-oldal: A lelőhely az Adács, Karácsond és Nagyfüged községek által bezárt háromszög súlypontjában található. A Szilos-oldal egy nagy, É-D-i kiterjedésű, több dombszerű hátság. A lehumuszos szakaszon 500 m hosszán jelentkeztek átlagos sűrűséggel az objektumok, ezek közül mintegy negyvenet tártunk fel. Ezek nagyrészt neolit (szakállhái kultúra) ovális gödrök, kisebb számban kisméretű, méhkas alakú tárológödrök voltak. Mindezek nagyon töredezett, csekély számú kerámiát tartalmaztak. A lelőhelyen az Árpád-kori megtelepedésre utaló objektumok is előkerültek. Túlnyomórészt árkokat és egy ház maradványát figyeltük meg. A házból egy majdnem teljesen ép edény került elő a tűzhely mellől.

DANYI JÓZSEF

6. Adács, Mancsos-rét

(Heves megye) U, R, LT

A lelőhelyet a Tiszaújváros–Százhalombatta vezeték szakasz nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárások során fedeztük fel Adácstól D-re, a György-ér É-i partja mentén. A régészeti lelőhely térségét a György-ér egy holt ága osztja két részre. A K-i rész laposabb, a Ny-i lelőhelyrész viszont végig a György-ér magaspartján terül el.

A 2005 őszen végzett megelőző feltáráson két szelvényt nyitottunk. A K-i részen alig kerültek elő régészeti jelenségek, a Ny-i rész ezzel szemben sűrűn fedettnek bizonyult. A két lelőhelyrész közötti lapályos részen nem kerültek elő régészeti jelenségek. Összesen 105 objektumot bontottunk ki, több korszak emlékeit találtuk meg. A Ny-i lelőhelyrészen a régészeti jelenségek igen sűrűn borították be a kutatási felületet – több helyen metszették is egymást, illetve egymásra rétegződtek.

A legkorábbi megtelepedési nyomok az *újkőkör középső szakaszának végéről* származnak. Nagyméretű, szabálytalan körvonalú, többnyire ovális gödrök, körülöttük pedig házalaprajzokat sejtető cölöpnymok alkotják azokat a legfőbb telepszerkezeti támpontokat, melyekből az egykori soros szerkezetű települési kép felvázolható. Az egymástól 10 m-re, egy sorban elhelyezkedő gödrök némelyike a 6 m-es hosszúságot is meghaladta, és mélységük is elérte az 1 m-t. Némelyikből nagyobb mennyiségű leletanyag került napvilágra. A gödrök közötti területen 4 sírt tártunk fel ebből a korszakból. Mellékleteik leginkább tengeri kagylók (spondylus) csiszolt gyöngyök, gyöngysorok voltak.

A lelőhelyen megfigyelt jelenségek másik fele a *késői rézkorba* tartozik. Elsősorban kör alaprajzú tárológödröket tártunk fel, helyenként gazdag leletanyaggal. A korszak gödreiben viszonylag sok marhacsontvázat találtunk anatómiai rendben.

A lelőhelyen szórványosan *kelta* objektumokat is megfigyeltünk, ezek főleg a lelőhely K-i zónájában, a szomszédos folyómedertől és a mellette húzóadó magaslattól kissé távolabb kerültek elő.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

7. Alsóörs, Országúti-dűlő

(Veszprém megye) Ő, Kk

2005 októberében terepbejárást végeztünk a település területén örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez. A Veszprém megyei topográfia felülvizsgálata során végzett terepbejárás során két új lelőhelyet fedeztünk fel.

A falutól É-ra, a Somlyó-hegy É-i lábánál, pontszerű (50–60 m átmérőjű) lelőhely (Alsóörs 13. lh.). A szántott területen kevés leletet találtunk: őskori és késő középkori telepnyomokat, kerámiatöredékeket és kovapattintékokat.

A Felsőörsre vezető műút K-i oldalán, egy lovastanyától É-ra, a domboldalon, mélyszántásban 100×60 m